

מה צריכה להיות ההרגשה בראש השנה?

חלק א: השמחה והיראה בראש השנה

הקדמה

האם בראש השנה צריכים להרגיש יראה או שמחה?
מצד אחד ראש השנה הוא יום הדין, ולכן צריכים להיות יראים בו מאימת הדין. אבל מצד שני זהו חג, ובחג צריך לשמוח!
נאמרו על כך מספר מקורות ויש לדון ביחס שביניהם.

א. השמחה הגדולה בראש השנה בימי עזרא ונחמיה

בספר נחמיה (פרק ח) מסופר שבראש השנה קרא עזרא הכהן בספר התורה, וכאשר בני ישראל שמעו את הדברים, והבינו שהם לא קיימו את דברי התורה, הם בכו¹. אמרו להם עזרא ונחמיה: "היום קדוש הוא לד' אלקיכם, אל תתאבלו ואל תבכו... לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים, ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדנינו, ואל תעצבו, כי חדות ד' היא מעִזְכֶם. והלויים מחשים לכל העם לאמר: הסו, כי היום קדש, ואל תעצבו. וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות, ולעשות שמחה גדולה, כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם" (שם, ט-יב).
מפורש כאן שאין להתאבל ולבכות ולהיות עצובים בראש השנה, אלא לאכול מעדנים ולשתות ממתקים ולשמוח שמחה גדולה!

ב. "לובשים לבנים... ואוכלים ושותים ושמחים"

בהמשך למסופר בספר נחמיה נאמר בתלמוד הירושלמי במסכת ראש השנה (פ"א ה"ג): "אי זו אומה כאומה הזאת. בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין - לובש שחורים, ומתעטף שחורים, ומגדל זקנו, שאינו יודע היאך דינו יוצא. אבל ישראל אינן כן, אלא לובשים לבנים, ומתעטפין לבנים, ומגלחין זקנם, ואוכלין ושותין ושמחים, יודעין שהקב"ה עושה להן ניסים". מפורש כאן שיש לשמוח בראש השנה!

כן פסק ה"שולחן ערוך" (תקפא, ד): "מכבסין ומסתפרין בערב ראש השנה".

¹ עיין ברש"י שם פסוק ט: "כי בוכים כל העם - מפני שלא קיימו התורה כראוי".

הוסיף שם ה"משנה ברורה" (ס"ק כה): "מכבסין ומסתפרין בערב ראש השנה - להראות שאנו בטוחין בחסדו יתברך, שיוציא לצדק משפטינו".
התיחסות ה"שולחן ערוך" וה"משנה ברורה" לאכילה בראש השנה תובא בפרקים הבאים.

ג. אסור להתענות בראש השנה!

1. תשובת רב נחשון גאון

נשאלו הגאונים האם מותר להתענות בראש השנה, ובדברי המרדכי (ראש השנה סימן תש"ח) נמצאת תשובה נפלאה בבהירותה בענין זה:
"נשאל לרבנו נחשון גאון: מהו להתענות בראש השנה? והשיב: בראש השנה אסור להתענות, **בין מדברי תורה, בין מדברי קבלה, בין מברייתא, בין מתלמודא.**
מדברי תורה מניין? לפי שהוא כלול עם שאר המועדות, וכתוב ביה: 'מקרא קדש' (ויקרא כג, כד), ודרשינן בספרא וספרי: 'קדשהו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה'. וכן פירש רש"י בפרשת אמר אל הכהנים (ויקרא כג, לה): 'מקרא קדש של יום הכפורים בכסות נקיה ובתפילה, ושל שאר ימים טובים במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ובתפילה'².
ועוד דראש השנה איקרי חג ככל המועדים, דכתיב: 'בכסה ליום חגנו' (תהלים פא, ד), ואמרינן: 'איזהו חג שהחדש מתכסה בו? הוי אומר זה ראש השנה' (ראש השנה ח ע"א וע"ב).
ועוד במקום אחר קרי ליה חג, וכתוב: 'ושמחת בחגך' (דברים טז, יד). ואמר ר' יוחנן: 'הוקשו כל המועדות כולן זה לזה' (עיין ראש השנה ד ע"ב). הא למדת ששה לשאר יום טוב.

מדברי קבלה מניין? שכן כתוב בעזרא (נחמיה ח, י): 'ויאמר להם: לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים, ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדונינו'.
עניין זה בראש השנה כתיב, דכתיב: 'בחדש השביעי באחד לחדש' (שם, ב), ותלי טעמא בקדושת היום, ושונה ומשלש [יאל תתאבלו ואל תבכו... ואל תעצבו, כי חדות ד' היא מעזכם' (שם, ט-י)], ולא בשמחת בנין בית המקדש. ועוד שחנכות הבית עשו כבר באדר בשנת שש למלכות דריוש (עזרא ו, טו-טז). ומשמע נמי דהכי קאמר: 'לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים' - חובה קאמר, ולא רשות, דומיא ד'יאל תעצבו' ו'אל תבכו', דתלי טעמא נמי בקדושת היום, דכתיב: 'כי חדות ד' היא

² המשפט האחרון מ"וכן פירש רש"י" נראה שהוא תוספת של המרדכי, ואינו מתשובת רב נחשון גאון, כיון שרב נחשון גאון חי כמאתים שנה לפני רש"י.

מעזכם', אלמא מיחה בידם. הוא הדין אכילה ושתיה - חובה קאמר להו, ואסר להם להתענות.

מן הברייתא מנין? דתניא בירושלמי (תענית פ"ג ה"ד): 'עיר שיש בה מפולת - כל סביבותיה מתריעות ולא מתענות, שכן מצינו בראש השנה שמתריעין ולא מתענין'.

ומן התלמוד מנין? דהכי תני בירושלמי (ראש השנה פ"א ה"ג): 'רבי חמא בר חנינא ורבי אבין בר אושעיא: איזו אומה כאומה זו! בנוהג שבעולם אדם שיודע שיש לו דין - לובש שחורים ומגדל זקנו, שאינו יודע היך יצא דינו. אבל ישראל אינם כן, [אלא] לובשים לבנים ומתעטפים לבנים, ומגלחים זקנם, ואוכלים ושותים ושמחים, ויודעים בקב"ה שיעשה להם נס'. הרי מן התלמוד שאסור להתענות בראש השנה"'.
מפורש בדברי רב נחשון גאון שאסור להתענות בראש השנה!

2. דברי הרמב"ם בהלכות יום טוב

כן כתב הרמב"ם בהלכות יום טוב (פ"ו הי"ז): "שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר: 'ושמחת בחגך' וגו' (דברים טז, יד). אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו".

ממה שכתב הרמב"ם: "שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים" ברור שכוונתו גם לראש השנה, שכן מלבד שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג יש מן התורה רק עוד שני חגים: חג השבועות וראש השנה. אם כן פסק הרמב"ם שאסור להתענות בראש השנה, וצריך להיות שמח וטוב לב!

ד. מדוע אין אומרים הלל בראש השנה?

לעומת כל הנאמר עד כאן, בגמרא במסכת ראש השנה (לב ע"ב) נאמר: "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים?
אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו, וישראל אומרים שירה?"

הסביר הרמב"ם בפירושו המשניות שם (פ"ד מ"ז): "אין קורין הלל לא בראש השנה ולא ביום הכפורים, לפי שהם ימי תפילה והכנעה לפני ד', ויראה ממנו, וניסה [כלומר: מנוסה] אליו, ותשובה, ותחינה ובקשת מחילה, ואין ראוי במצבים

כאלה לשמוח ולשיש³. מפורש כאן שיש להיות ירא בראש השנה, ואין ראוי לשמוח!

הדברים מובנים מסברה, אבל לכאורה הם סותרים את האמור בספר נחמיה ואת האמור בירושלמי, ודברי הרמב"ם כאן סותרים לכאורה את דבריו בהלכות יום טוב!

לפני שנענה על שאלה זו נראה עוד מקור.

ה. האם אומרים בראש השנה: "מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון"?

כתב הטור (אורח חיים סימן תקפב): "ואין אומרים: 'ותתן לנו ד' אלקינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון' לא בראש השנה ולא ביום הכפורים. אבל רב שר שלום כתב: אומר בשתי ישיבות [הגדולות בבבל] בראש השנה וביום הכפורים, בין בתפילה בין בקדושה: 'מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה', שהרי כתיב: 'אלה מועדי ד' בריש ענינא, ובסוף ענינא: 'וידבר משה את מועדי ד'', וקאי אכל ענינא: אפסח, עצרת, ראש השנה, ויום הכפורים, סוכה, ושמיני עצרת, כולו איתקוש להדדי, לקרותו: 'מועדי ד' מקראי קודש'. וכן כתב רב פלטוי גאון זצ"ל: 'ותתן לנו ד' אלקינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה'. וכן כתב רב שמואל בן חפני: מנהג שתי ישיבות לאומר.

וכתב רב האי שאין מנהג לומר: 'מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון', אלא: 'את יום הזכרון הזה, זכרון תרועה' וכן פשט המנהג".

רואים שהגאונים נחלקו במדת השמחה שבראש השנה.

נראה ששורש המחלוקת הוא היחס שבין הפסוקים בספר נחמיה, שבהם נאמר שבני ישראל שמחו שמחה גדולה, וכן הירושלמי שאמר: "ישראל לובשים לבנים, ומתעטפין לבנים, ומגלחין זקנם, ואוכלין ושותין ושמחים", לבין הבבלי שאמר שאי אפשר לומר הלל ביום הדין, ואם כן גם לא ראוי לומר: "ותתן לנו ד' אלקינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון".

השולחן ערוך פסק (או"ח סימן תקפ"ב ס"ח): "אינו אומר: 'מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון'. בביאור הגר"א שם ציין: "גמרא בראש השנה (לב ע"ב) אפשר מלך יושב על כסא דין' וכו'".

³ כך תרגם הרב קאפח. בתרגום הישן כתוב: "לא היו קורין הלל לא בראש השנה ולא ביום הכפורים, לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מד', ויראה ממנו, ומברח ומנוס אליו, ותשובה, ותחנונים ובקשת כפרה וסליחה, ובכל אלו הענינים אינו הגון השחוק והשמחה".

ו. מה היחס בין היראה לבין השמחה בראש השנה?

ראינו שמצד אחד יש לשמוח בראש השנה, ומצד שני אין לשמוח בו, אלא להיות יראים בו. בדברי הפוסקים מצאנו התיחסות למורכבות זו.

1. דברי הרמב"ם בהלכות חנוכה

כתב הרמב"ם בהלכות חנוכה (פ"ג ה"ו): "שמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח, ויום עצרת. אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל, לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתירה".

הרמב"ם כתב כאן את שני הדברים על ראש השנה ויום הכפורים: "אין בהן הלל, לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד". אבל הוא לא כתב עליהם שהם "לא ימי שמחה", אלא שהם "לא ימי שמחה יתירה", ומשמע שיש בהם שמחה, אלא שאין היא כמו השמחה של החגים!

2. דברי ה"שולחן ערוך" וה"משנה ברורה"

כתב ה"שולחן ערוך" (תקצז, א): "אוכלים ושותים ושמחים, ואין מתעניין בראש השנה ולא בשבת שובה⁴, אמנם לא יאכלו כל שבעם, למען לא יקלו ראשם, ותהיה יראת ד' על פניהם".

וראים כאן בדברי ה"שולחן ערוך" גם את השמחה וגם את היראה⁵: הוסיף שם ה"משנה ברורה" (סק"א): "רצונו לומר: אף שהוא יום הדין, מכל מקום מצוה של 'ושמחת בחגך' שייך גם בו, שגם הוא בכלל חג, כדכתיב: 'יתקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו'. ונאמר בנחמיה ח': 'אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' כי קדוש היום לאדוננו, ואל תעצבו כי חדות ד' היא מעוזכם". כלומר: אף על פי שראש השנה הוא יום הדין, וצריך להיות ירא מאימת הדין, הוא נחשב חג ואסור להתענות בו, וצריך לשמוח בו! עוד כתב ה"שולחן ערוך" (תקפד, א): "אין אומרים הלל בראש השנה וביום הכפורים".

⁴ עיין עוד ב"שאגת אריה" סימנים קא-קב, ובספר "מקראי קדש" לרב פרנק "ימים נוראים" עמ' יז-יח שהאריך בענין, ובספר "ילקוט יוסף" הלכות ראש השנה מהדורת תשע"ב עמ' קעה-קפ.

⁵ עיין עוד ב"מגן אברהם" בראש סימן תקצז, ובשו"ת "מן השמים" סימן פו ובהערות הרב ראובן מרגליות שם.

הוסיף על כך ה"משנה ברורה" (סק"א): "לפי שספרי החיים והמתים פתוחים ואיך יאמר שירה?! ואף על גב שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין, מכל מקום צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין, ועל ידי כך נזכר לזכות".
 כלומר: מצד אחד אנו בטוחים שנצא זכאים בדין, אבל מצד שני צריכים להיות יראים מאימת הדין, ודווקא יראה זו היא שתעזור לנו לזכות בדין!
 יש לשאול: מנין הבטחון שנצא זכאים בדין? עיין על כך בהמשך, בחלק ג.

3. דברי "הלבוש"

הסבר מיוחד כתב "הלבוש" (סימן תקפד ס"א): "אין אומרים בראש השנה ויום הכפורים הלל, משום דבשלש שעות ראשונות יושב הקדוש ברוך הוא ודן, ובשעת הדין אין לומר שירה מפני אימת הדין. אף על גב דבערב ראש השנה, ואחר יציאה מבית הכנסת, עושים דברים הרבה שמראין אנו בו שאנו בטוחים מרוע גזר דין, מכל מקום בשעת הדין שאני, שאין זה דרך מוסר להקל ראש כשעומד בפני הדין, אף על פי שיודע שיצא זכאי בדינו. ואפילו הבטיחו הדין, מכל מקום יעמוד לפניו באימה וביראה".

"הלבוש" חילק בין שעת הדין, שבה צריך להיות יותר ביראה, ולכן אין אומרים בה הלל, לבין היום כולו, שבו צריך להיות בשמחה.
 יש להוסיף שלכן גם אין אומרים: "מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון", כיון שזמן התפילה הוא זמן הדין.

עוד יש להוסיף את מה שכתב הטור (בסימן תקפב): "נוהגים באשכנז להתפלל בראש השנה וביום הכפורים בכריעה, לפי שאנו תלויין בדין, לפיכך יכוון להתפלל באימה וביראה".

אבל יש להעיר ש"הלבוש" כתב: "בשלש שעות ראשונות יושב הקדוש ברוך הוא ודן", ולפי זה בליל ראש השנה וכן במנחה של ראש השנה היה אפשר לכאורה לומר: "מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון"! ואולי לא רצו לחלק בין התפילות השונות, כדי שלא לגרום לבלבול⁶.

⁶ א. עוד כתב הלבוש: "עוד יש לומר דשאני הלל, שהוא שירה ושמחה, ואין זה דרך מוסר שיאמר שירה או יעשה דבר שמחה קודם שיצא דינו, אף על פי שיודע שיזכה בדין, מה שאין כן ברחיצה, או חתיכת צפרנים, שאינן דברים של שמחה, אלא שמראה שאינו מתעצב ואינו דואג מאימת דינו, מפני שיודע שיזכה בדין". אבל יש להעיר שה"שולחן ערוך" כתב גם: "אוכלים ושותים ושמחים בראש השנה" (תקצו, א) ו"הלבוש" שם העתיק את כל דבריו!
 ב. עיין ב"מועדי הראי"ה" ראש השנה בסופו (עמ' עב במהדורת תשמ"ב) שמרן הרב זצ"ל לא נהג לברך בראש השנה בברכת "חג שמח", אלא: "חג מבורך".

ז. האם מותר לבכות בראש השנה?

כתב ה"באר היטב" (תקפד, ג): "האר"י ז"ל נהג לבכות בראש השנה וביום הכפורים, ואמר כי מי שאינו בוכה בימים אלו אין נשמתו טובה ושלמה. גם אמר: כל מי שבוכה אז מעצמו בבכיה גדולה מאליו, אותה שעה דנים אותו בבית דין של מעלה ונפשו מרגשת, ובאה לו הבכיה מאליו".

לעומת זאת כתב בספר "מעשה רב" להגר"א הלכות ימים נוראים (אות רז): "בראש השנה אין מאריכין בתפילה יותר מדאי, שאין להתענות בו עד חצות, כמו שאר ימים טובים. ואם נמשך עד חצות מתפללין מנחה קודם סעודה. ואין אומרים 'אבינו מלכנו'. ואין לבכות בראש השנה, כמבואר בעזרא (נחמיה ח, ט-י): 'אל תבכו' וכו' והקפיד לפעמים לנגן הקדיש שאחר מוסף לכבוד יום טוב".

כתב על כך בספר "פסקי תשובות": "כבר פירשו שאין זה סותר להוראת האריז"ל, כי הבכיה בראש השנה צריכה להיות מתוך תפילה ותחנונים והרגשת התקרבות לקב"ה, והגר"א שאסר הבכיה כוונתו לבכיה שהיא מחשבת עצבות ואבלות, וכלשון הכתוב: 'אל תתאבלו ואל תבכו... לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים, ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדנינו, ואל תעצבו, כי חדות ד' היא מעוזכם' (שם)".

עוד כתב שם בהערה: "כן הוא ב'שער יששכר' לחדש תשרי. ובהוספות למעשה רב הנדפס מחדש מביא מספר 'אור חדש' ומכתבי תלמידו רבי חיים מואלוז'ין זצ"ל, שכשבא לו בכיה מעצמו מרוב דבקותו לקב"ה, זה ודאי מותר ומדה טובה היא. והגר"א שאסר הבכי הוא במי שמביא עצמו לידי בכיה, כגון אלו החזנים המשתדלים לעורר את העם לבכיה בשעה שאומרים הפיוט 'בראש השנה יכתבו', וכדומה, ועיין עוד ב'תשובות והנהגות' חלק ב סימן רסח".

סיכום

- א. עזרא ונחמיה אמרו לבני ישראל שראש השנה הוא חג, וצריך לשמוח בו.
- ב. הירושלמי אומר שישראל לובשים בגדים לבנים בראש השנה, ושמחים בו.
- ג. כתבו הגאונים שאסור להתענות בו, כיון שהוא חג, וכן פסקו הרמב"ם וה"שולחן ערוך".
- ד. אין אומרים הלל בראש השנה, כיון שהוא יום הדין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני ד'.
- ה. נחלקו הגאונים האם אומרים בו: "ותתן לנו ד' אלקינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון", ונפסקה ההלכה שאין אומרים.

- ו. הרמב"ם בהלכות חנוכה כתב ש"ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל, לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתירה". משמע שיש בהם שמחה, אלא שאין היא כמו השמחה של החגים.
- ז. ה"שולחן ערוך" כתב: "אוכלים ושותים ושמחים בראש השנה... אבל לא יאכלו כל שבעם ותהיה יראת ד' על פניהם".
- ח. על דברי ה"שולחן ערוך" שאין אומרים בו הלל, כתב ה"משנה ברורה": "אף על גב שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין, מכל מקום צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין, ועל ידי כך נזכר לזכות".
- ט. הלבוש הסביר שבשעת הדין צריך להיות באימה, ולכן אין אומרים הלל, אבל שלא בשעת הדין שמחים.
- י. האר"י הקדוש כתב שיש לבכות בראש השנה, והגר"א כתב שאין לבכות בראש השנה, כמו שאמרו עזרא ונחמיה.
- האחרונים הסבירו שאין מחלוקת ביניהם, אלא שניהם מסכימים שאסור לבכות בכי של אבל ועצב, ומותר לבכות בכי של דבקות בד'.

חלק ב: מדוע נקבע ראש השנה כחג?

בחלק א' למדנו שראש השנה הוא חג, ולכן ראוי לשמוח בו. יש לשאול: מדוע ראש השנה הוא חג? לכאורה אינו מתאים שיום הדין יהיה חג! נאמרו על כך מספר טעמים:

א. הסבר "ספר החינוך"

כתב "ספר החינוך" במצוה שיי"א "שלא לעשות מלאכה ביום ראשון בתשרי": "משרשי מצות המועד הזה, שהיה מחסדי הא-ל על ברואיו לפקוד אותם ולראות מעשיהם יום אחד בכל שנה ושנה, כדי שלא יתרבו העוונות, ויהיה מקום לכפרה, והוא רב חסד – מטה כלפי חסד, וכיון שהם מועטים – מעביר עליהם. ואם אולי יש בהן עוונות שצריכין מירוק – נפרע מהן מעט מעט. וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה (עבודה זרה ד ע"א): 'אוהבו – נפרע ממנו מעט מעט'. ואם לא יפקדם עד זמן רב – יתרבו כל כך עד שיתחייב העולם כמעט כליה חלילה. נמצא שהיום הנכבד הזה הוא קיומו של עולם, ולכן ראוי לעשות אותו יום טוב, ולהיותו במנין מועדי השנה היקרים".

לפי הסבר זה יש לשמוח ביום הדין, מצד הדין עצמו, מפני שבזכותו לא יצטברו העבירות לאורך השנים, ולא יתחייב העולם כליה.

כעין זה, ובשינוי מעט, כתב ה"שפת אמת"⁷: "בכסה ליום חגנו - כי ראש השנה בין המועדות, כי לבני ישראל הוא שמחה, שלטובתנו נתן ד' יתברך ימי תשובה ומשפט בכל ראש השנה, להתנקות בעולם הזה מכל חטא".

גם לפי הסבר זה יש לשמוח ביום הדין, מצד הדין עצמו, מפני שבזכותו האדם מתנקה מעוונותיו בעולם הזה.

יש לציין שדברי "ספר החינוך" מתייחסים לתועלת שבדין מצד העולם כולו, ואילו דברי ה"שפת אמת" מתייחסים לתועלת שבדין מצד כל יחיד ויחיד בפני עצמו.

ב. הסבר הספורנו

הסבר אחר כתב הספורנו (ויקרא כג, כד): "זכרון תרועה – זכרון תרועת מלך, בה יגילו במלכם, כאמרו: 'הרנינו לאלקים עוזנו, הריעו' (תהלים פא, ב). וזה מפני היותו יושב אז על כסא דין, כמו שבא בקבלה, כאמרו: 'תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב' (שם, ד). וראוי לנו לשמוח אז יותר על שהוא מלכנו, שְׁיִטָּה כּלפּי חסד, ויזכה אותנו בשפטו אותנו, כאמרו: 'כי ד' שופטנו, ד' מחוקקנו, ד' מלכנו, הוא יושיענו' (ישעיה לג, כב)".

לפי הסבר זה השמחה היא מפני שד' "יטה כלפי חסד ויזכה אותנו בשופטו אותנו".

יש לציין שהסבר זה של הספורנו דומה למה שכתב הר"ן במסכת ראש השנה (טז ע"א) בשם הפסיקתא: "בראש השנה נברא אדם הראשון. שעה ראשונה עלה במחשבה, שניה... בעשירית סרח, באחת עשרה נידון, בשתים עשרה יצא בדימוס [=הצלה]⁸. אמר לו הקב"ה: 'זה סימן לבניך. כשם שעמדת לפני בדין ביום זה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאים בדימוס'".

עוד יש לציין שהסבר זה של הספורנו דומה למה שכתב ה"משנה ברורה" בסימן תקפ"א (ס"ק כה): "מכבסין ומסתפרין בערב ראש השנה - להראות שאנו בטוחין בחסדו יתברך, שיוציא לצדק משפטינו". וכן למה שכתב ה"משנה ברורה" בסימן תקפ"ד (סק"א): "ואף על גב שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין".

⁷ ראש השנה תרל"ה ד"ה "בכסה" (כרך ה דף ע"א).

⁸ כן פירש ה"יפה תואר" (השלם) בויקרא רבה שם [וכעין זה בערוך ערך דמס ד', ועיין שם במוסף הערוך, והביאו דבריו המהרז"ו וה"עץ יוסף" בויקרא"ר שם]. ועיין שם ב"יפה תואר" שהוסיף: "אף על פי שנטרד מגן עדן, נהג עמו במדת הרחמים, שלא מת מיד, אלא נתן לו יום אחד משלו, כדלעיל בבראשית רבה כא, א".

ג. הסבר המהר"ל מפראג

הסבר אחר כתב המהר"ל מפראג בספרו "תפארת ישראל" (סוף פכ"ז): "כי ד' יתברך נתן למועדים זמן אשר הם שמחת ישראל אשר זכו אל הטוב, כמו שאמר בחג המצות שבו יצאו ישראל מבית עבדים, וסוכות: 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' (ויקרא כג, מג), וביום הכפורים: 'כי ביום הזה יכפר עליכם' (ויקרא טז, ל)... ומזה הטעם לא נכתב גם כן בראש השנה שהוא יום הדין, מפני כי הדין מצד עצמו אינו מקובל ואינו נוח לאדם. ולכך לא תלה המועד בזה, רק נכתב: 'זכרון תרועה'. והזכירה **שְׁנֵזֶרַח על ידי התרועה לפני הקב"ה לטובה**, וכן היא הזכירה בכל מקום".

לפי הסבר זה יש לשמוח בראש השנה, מפני שבו אנו נזכרים לטובה לפני ד'.

ד. הסבר הגר"א

הסבר בכיוון אחר לגמרי לשמחה בראש השנה כתוב בספר "כתר ראש – ארחות חיים" על מנהגי הגר"א⁹: "ורבינו [-הגר"א] היה שמח מאוד בעת תקיעת שופר, וכן אמר **שצריך להיות ברוב שמחה וחדוה, כדוגמת המדינה, ביום שממליכים מלך ומעטרים אותו**, כן אנחנו בתקיעת שופר ממליכים לקב"ה בכל העולמות, שאנחנו עמו"¹⁰.

לפי הסבר זה יש לשמוח בראש השנה, מפני שהוא יום המלכת ד'.

סיכום

ראש השנה נקבע כחג מפני ארבעה טעמים:

1. מפני שבזכותו לא יצטברו העבירות ולא יתחייב העולם כליה ("ספר החינוך"), וכן כל יחיד יתנקה מעוונותיו בעולם הזה ("שפת אמת").
2. מפני שד' "יטה כלפי חסד ויזכה אותנו בשופטו אותנו" (ספורנו).

⁹ הלכות ראש השנה ויום הכפורים סימן קד, עמוד 580 בסידור הגר"א "אשי ישראל".
¹⁰ א. כעין זה נראה גם מתחילת דברי הספורנו שהובאו קודם (ויקרא כג, כד): "זכרון תרועה – זכרון תרועת מלך, **בה יגילו במלכם**, כאמרו: 'הרנינו לאלקים עוזנו, הריעו' (תהלים פא, ב)".
 וכך כתב הרב קופרמן בביאורו לספורנו: "התרועה שהיא קבלת פני המלך מציינת את השמחה בקבלת פניו".

אבל, כאמור, הספורנו המשיך: "וזה מפני היותו יושב אז על כסא דין, כמו שבא בקבלה, כאמרו: 'תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב' (שם, ד). וראוי לנו לשמוח אז יותר על שהוא מלכנו, שיטה כלפי חסד, ויזכה אותנו בשופטו אותנו, כאמרו: 'כי ד' שופטנו, ד' מחוקקנו, ד' מלכנו, הוא יושענו' (ישעיה לג, כב)". מסוף דבריו נראה שהשמחה היא מפני שד' "יטה כלפי חסד ויזכה אותנו בשופטו אותנו".

ב. עיין בהרחבה במאמר "מדוע נצטוו לתקוע בשופר בראש השנה?".

3. מפני שבו אנו נזכרים לטובה לפני ד' (מהר"ל מפראג).

4. מפני שהוא יום המלכת ד' (הגר"א).

חלק ג: מה פירוש דברי הירושלמי "אוכלים ושותים ושמחים ויודעים בקב"ה שיעשה להם נס"?

נאמר בירושלמי (ראש השנה פ"א ה"ג): "בנוהג שבעולם אדם שיודע שיש לו דין - לובש שחורים ומגדל זקנו, שאינו יודע היך יצא דינו. אבל ישראל אינם כן, [אלא] לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם, ואוכלים ושותים ושמחים, ויודעים בקב"ה שיעשה להם נס". את דברי הירושלמי הביא הטור בסימן תקפא, ופוסקים נוספים.

על דברי הירושלמי שאל ה"יפה מראה" (סימן יא שם) מספר שאלות:
"איכא למידק: מהו הנס הזה? וכי עביד רחמנא ניסא למי שאינו ראוי? והלא הרשעים נכתבים למיתה (ראש השנה טז ע"ב)! ואם כן מי שאינו מאמין בעצמו, וכל שכן החוטא - שמחה מה זאת אצלו? ואיך יסמוך על הנס?
ומי לנו גדול משמואל הנביא, שאמר: 'למה הרגזתני' (שמואל א כח, טו), ואמרו בפרק קמא דחגיגה (ד ע"ב) שנתירא שמא יום הדין, ולא בטח בצדקתו!
גם רבן יוחנן בן זכאי היה בוכה במותו, מפני שהיו מוליכין אותו לפני מלך מלכי המלכים, ואמר: 'שאם ממיתני - מיתתו מיתת עולם, ולא אבכה?!', כדאיתא בפרק תפילת השחר (ברכות כח ע"ב). וכל שכן המון עם, שראוי שיבכו ויפחדו כי יקום א-ל וכי יפקוד, ולא ישמחו בבטחון הנס! וכל שכן היודע בעצמו שהוא חוטא!
ועוד קשה, דהא איפכא שמעינן בפרק בתרא דמכילתין (ראש השנה לב ע"ב), דאמר רבי אבהו: 'אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך לא בראש השנה ולא ביום הכפורים? אמר להם: אפשר אני יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים לפני נפתחים, וישראל יאמרו שירה?!'. אלמא שיש להצטער בראש השנה, ולירא מן הדין!
גם מענין התרועה, המחרידה הלב, נראה שיש לנו להחרד מפני פחד ד' בבואו למשפט!"

א. תשובת ה"יפה מראה" הראשונה

ענה ה"יפה מראה": "יש בזה שני טעמים: האחד... שראוי לשבח את ד' על משפטי צדקו, אף על פי שיצא האדם מחויב בדינו, למה שהוא מבואר שאין עָל בדינו, ותכליתו לטובה לישראל, להציל נפשם ממות בעולם הבא, ביסורי העולם הזה, אף על פי שמעט הם לגבי החטא. לכן יש לשמוח בראש השנה. וזהו אומרם: ויודעים בקב"ה שיעשה להם נס'. כי בטוחים בדי' שיעביר על פשעם בכל מה

שאפשר, לפדותם ביסורים בחייהם, להצילם ממות. ואף אם יהיו נדונין למיתה - הם בטוחים שהוא לטובתם, כי ד' עושה להם נס בהצלת הנפש, במיתת הגוף, עם שאין ערך ביניהם, ולפי הסברא לא יספיק זה להציל על זה¹¹.

דברי ה"יפה מראה" נכונים מצד עצמם, אבל נראה שהם אינם מרווחים דיים בהסבר דברי הירושלמי "ויודעים בקב"ה שיעשה להם נס", כיון שלא משמע שפדיון זה של עונשי עולם הבא בעונשי עולם הזה נקרא "נס".

עוד יש לשאול על דבריו שאף על פי "שראוי לשבח את ד' על משפטי צדקו, אף על פי שיצא האדם מחויב בדינו", כמו שכתב ה"יפה מראה", אבל לא נראה ששמחים בכך.

ואולי יש לומר שהמדרש לא בא לתאר מצב שבו כל אחד מישראל שמח על כך, אלא הוא בא לחנך אותנו שעלינו לשמוח בדרך הנהגה זו.

ועיין לעיל בחלק ב' פרק א' בדברי "ספר החינוך" וה"שפת אמת", שהסבירו שראש שהשנה נקבע כחג, מפני שעל ידו לא יתרבו העבירות, ונתנקה בעולם הזה מכל חטא.

ב. תשובת ה"יפה מראה" השניה

עוד כתב ה"יפה מראה": "והטעם השני: לפי שראוי לכל אדם שיחזיק את עצמו מהבינונים, כדאמר בפרק קמא דקידושין (מ ע"ב): 'לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה'. ולכן יאות להם השמחה מצד [אחד] והדאגה מצד [שני], כדרך שכתב בעל העקדה בשער ס"ז, שהשברים, המורכבים מתקיעה ותרועה, כנגד הבינונים. שהם שמחים לְתִקְוֹת שֶׁכָּר מַעֲשֵׂיהֶם, ועצובים ליראת עונש מעשים רעים שבידם. וכן נאמר אנחנו, שכנגד המעשים הרעים שבידם וקרובים להכריע לכף חובה, יאות לדאוג מן הפורענות, ולהחריד הלב בתרועה ותפילה. אמנם מצד המעשים הטובים שבידם, מצורף לזה שהם יודעים ש'ד' חפץ למען צדקו' להצדיקם, ולכן מאריך עד יום הכפורים, שאם ישובו

¹¹ יש להוסיף שיסוד דבריו הוא בדברי הגמרא במסכת קידושין (לט ע"ב): "כל שזכויותיו מרובין מעוונותיו - מריעין לו, ודומה כמי ששרף כל התורה כולה, ולא שייר ממנה אפילו אות אחת". ופירש רש"י: "מריעין לו - בעולם הזה, לנקותו מעוונותיו, שיטול שכר שלם". אמנם בגמרא מדובר במי שזכויותיו מרובין מעוונותיו, וה"יפה מראה" הרחיב זאת באופן כללי.

עיין עוד במסכת פסחים (קיח ע"א): "אמר רב חסדא: מאי דכתיב 'הודו לד' כי טוב?' הודו לד' שגובה חובתו של אדם בטובתו: עשיר - בשורו, עני - בשיו, יתום בביתו, אלמנה - בתרנגולתה". ופירשו רש"י ורשב"ם: "עשיר בשורו - מפסידו ממון, ומכפר על גופו". אבל שם מדובר על הפסד ממון מול עונשי הגוף, ולא על עונשי עולם הזה מול עונשי עולם הבא.

יזכו להכתב לחיים, לכן ראוי לאכול ולשתות ולשמוח בראש השנה. וזהו שאמרו: 'ויודעים בקב"ה שיעשה להם נס', שהמחילה היא דרך נס, כי לפי הסברא לא היה ראוי אלא שחטאים תרדף רעה... ועוד שהתליה הזו שתולה עד יום הכפורים היא דרך נס, כי לפי הסברא היה ראוי שישפטם מיד בראש השנה... אלא דנס הוא שמאריך להם, כי ידו פשוטה לקבל שבים, נגד מידת הדין".

לפי הסבר זה יש לשמוח ולבטוח בכך שד' ימחל לנו, ועוד שד' מאריך את הדין לבינונים מראש השנה ועד יום הכפורים.

אבל יש להעיר שגם דברים אלה אינם נראים מרווחים דיים בהסבר המלה "נס" שבירושלמי. כיון שאף על פי שודאי נכון שיש במחילת העוון **חסד אלוקי עצום**, שלא כפי שורת הדין, וכפי שהאריכו בזה רבנו יונה בשערי תשובה (א, א) והרמח"ל במסילת ישרים (סוף פ"ד), מכל מקום קשה להגדיר זאת כ"נס".

אולי יש לענות על כך על פי מה שכתב בשו"ת "הלכות קטנות" (לרב יעקב חאגיז חלק ב סימן ריד): "...במה שאמרו (ירושלמי פרק קמא דראש השנה) 'שישראל אוכלין ושמיחין לפי שהן יודעין שהקב"ה עושה עמהם נס' אלא שצריך לידע מהו הנס? לזה יש לומר לפי שמדת הדין מקטרגת על העוונות, כמו שהיה ביציאת מצרים (מדרש אבכיר): 'מה נשתנו אלו מאלו', והקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים ומחיה המתים. רצוני לומר שהיו חייבים מיתה".

לפי זה יש לומר שהשמחה היא לא רק על כך שיש אפשרות לחזור בתשובה ושד' מוחל למי שחוזר בתשובה, אלא שגם כאשר מדת הדין מקטרגת על העוונות, הקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, וחותר חתירה כדי לזכות את ישראל¹².

¹² עיין בירושלמי מסכת סנהדרין (פ"י ה"ב), שם אמרו: "כתיב 'וידבר ד' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו, ויבא עליהם את שרי הצבא אשר למלך, וילכדו את מנשה בחאים' (דבה"ב לג, י-יא)... אמר רבי לוי: מולא של נחושת עשו לו, ונתנו אותו בתוכה, והיו מסיקין תחתיו. כיון שראה שצרתו צרה, לא הניח עבודה זרה בעולם שלא הזכירה.

כיון שלא הועיל לו כלום אמר: זָכֹר אֲנִי שֶׁהָיָה אֲבִי מִקְרָא אוֹתִי אֶת הַפְּסוּק הַזֶּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת: 'בְּצַר לָךְ וּמִצְאוּךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, וּשְׁבַת עַד ד' אֶלְקִיד וּשְׁמַעַת בְּקוּלוֹ, כִּי אֶל-רְחוּם ד' אֶלְקִיד, לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ, וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת בְּרִית אֲבוֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְהֵם' (דברים ד, ל-לא). הרי אני קורא אותו. אם עונה אותי - מוטב. ואם לאו - הא כל אפיא שוין.

והיו מלאכי השרת מסתמין את החלונות, שלא תעלה תפילתו של מנשה לפני הקדוש ברוך הוא. והיו מלאכי השרת אומרים לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, אדם שעבד עבודה זרה, והעמיד צלם בהיכל - אתה מקבלו בתשובה!!

אמר להן: אם איני מקבלו בתשובה - הרי אני נויעל את הדלת בפני כל בעלי תשובה. מה עשה לו הקדוש ברוך הוא? חתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד שלו, ושמע תחינתו. הדא הוא דכתיב: 'ויפתלל אליו ויעתר לו, וישמע תחינתו וישיבהו' (דבה"ב לג, יג)."

ג. תשובת בעלי המוסר

הסבר בכיוון אחר לגמרי כתב רבי ירוחם ליבוביץ בספרו "דעת תורה" (עמ' צג) בשם הסבא מקלם: "היה הסבא ז"ל אומר בזה שאמנם אין כאן כל סתירה¹³. כי **כלל ישראל הוא ודאי בטוח בטוב החתימה**. כלל ישראל הוא קיים לעד ולנצח נצחים, 'כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו' (במדבר כג, ט), ופירש רש"י: 'אני מסתכל בראשיתם ובתחילת שרשיהם, ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו, על ידי אבות ואמהות'. אותם אין אופן להזיזם! זהו סוד הכלל ישראל! אולם **כל יחיד ויחיד**, כל פרט ופרט של הכלל, להם כבר חשבון אחר לגמרי, הפרט ודאי **עליו לפחד מיום הדין**"¹⁴!

כלומר: כל אחד צריך לדאוג ולפחד **על עצמו** בדין, ולכן אין אומרים הלל בראש השנה, אבל **כלל הציבור ודאי יזכה בדין**, ועל כך אמר הירושלמי שיש לשמוח¹⁵!

יש לציין שמדרש זה מספר לנו על קיצוניות נוראה, שגם בשעת צרתו הגדולה, מנשה לא התפלל בתחילה אל ד', אלא לעבודה זרה! וגם כאשר כבר התפלל לד', לא עשה זאת בדרך הכנעה, אלא בדרך התרסה: "אם עונה אותי - מוטב. ואם לאו - הא כל אפיא שויין!" ולכן לא רצו מלאכי השרת שדי יקבל את תשובתו, ואף על פי כן ד' קיבל אותה!

¹³ יש להעיר שהסתירה הנזכרת בדבריו אינה בין הגמרא בדף לב ע"ב המובאת לעיל, לבין הירושלמי, אלא בין הירושלמי לבין הגמרא בדף כו ע"ב שאמרה: "בראש השנה כמה דכיף איניש דעתיה טפי מעלי", וביאר שם: "שצריך אדם בראש השנה להיות נכנע ודואג על גורלו", וכן הזכיר את הגמרא בראש השנה טז ע"ב: "שלושה ספרים נפתחים".

¹⁴ עיין שם בהמשך דבריו, ועיין בהרחבת הדברים בספר "אני לדודי" לרב חיים סבתו עמ' 75-79. ¹⁵ הסבר דומה בעיקרון, אבל עם תוספת, כתב ה"חכמת שלמה" (לרבי שלמה קלוגר) על ה"שולחן ערוך" (סימן תקפא). בתחילה הביא את שאלת ה"יפה מראה" בקיצור: "בייפה מראה" הקשה על מה שאמרו חז"ל 'מפני מה אין ישראל אומרים הלל בראש השנה וביום הכפורים? והשיב הקב"ה: מלך שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וישראל אומרים שירה?!", ואם כן משמע דלא שיק שמחה לפניו, וכאן אמר שראוי לשמוח, שבטוחים שיזכה אותם הקב"ה".

וענה: "אמרו במדרש דישאל ואומות העולם נכנסים ומקטרגין בראש השנה, ואין אנו יודעים מי ניצח. ממה שישאל יוצאין [בחג הסוכות] ולולביהן בידיהן מוכח שישאל ניצח. וביארתי הכוונה, דעיקר קטרוג שלהם מי יפול בחלקו יתברך... אומות העולם נכנסין ומקטרגין שישליך הקב"ה את ישראל, ויבחר בהם. ולפי זה שני דינים יש לנו בראש השנה: אחד הנוגע בינינו ולו יתברך, מה שכל אחד חייב בעוון עצמו. והשני מה שאנו נידונים עם אומות העולם מי יפול בחלקו יתברך. והנה על זה הדין שאנו נידונים מי יפול בחלקו יתברך, בזה אנו בטוחים שבדאי יזכו ישראל בדין בלי ספק. אבל על הדין השני, שבין אדם למקום, יש פנים לכאן ולכאן. יש זוכים, ויש ח"ו להיפך". ועיין שם שהאריך בענין.

יש לשאול על דבריו שאם "על זה הדין שאנו נידונים מי יפול בחלקו יתברך, בזה אנו בטוחים שבדאי יזכו ישראל בדין בלי ספק", מדוע זה נקרא נס?

עוד יש לשאול על דבריו שרש"י בפרשת נצבים (כט, יב) המובא בסמוך כתב: "**שהוא אינו יכול להבדל מכם**"! מפורש ברש"י שד' נשבע לאבותינו שהוא לא יחליף אותנו, והוא אינו יכול להבדל מאתנו, ואם כן מדוע זה נס? זו התחייבות אלקית בשבועה!

ראיה להסבר זה

נראה להביא ראיה לדבריו מרש"י על התורה.

בפרשת נצבים (כט, יב) כתב רש"י: "למען הקים אותך היום לו לעם - כל כך הוא נכנס לטרוח, למען קיים אותך לפניו לעם.

והוא יהיה לך לאלקים - לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת, לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו, שלא תקניטוהו, אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם. עד כאן פירשתי לפי פשוטו של פרשה.

ומדרש אגדה: למה נסמכה פרשת 'אתם נצבים' לקללות? לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים, חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם ואמרו: 'מי יוכל לעמוד באלו!' התחיל משה לפייסם: 'אתם נצבים היום', הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה, והרי אתם קיימים לפניו".

יש לשאול: האם כוונת רש"י באומרו: "התחיל משה לפייסם: 'אתם נצבים היום', הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה, והרי אתם קיימים לפניו", שמשה רבנו אמר לישראל שאין להם מה לדאוג, כיון שהאימים אינם רציניים?! כמובן שלא יעלה על הדעת לומר כך. הן מצד פשט הפסוקים, הן מצד הסברה, והן מצד ההסטוריה רבת השנים של גזרות קשות ורעות שעברו על עמנו בכל השנים, ובמיוחד בשואה האיומה והנוראה, שהשמידה כשליש מעמנו.

אם כן מה כוונת רש"י?

כוונתו היא: נכון, **היחיד** שיעבור עבירות עלול להיענש קשות, ואם רבים בעם ישראל יעברו עברות - אזי גם היחידים הצדיקים יסבלו יחד אתם. **אבל! עם ישראל, כעם, ישאר קיים לעד ולנצח נצחים כעם ישראל, אהובו של ד'!** וזו היא הנחמה: היחיד אמנם אינו יכול להיות בטוח בעצמו, אבל הוא ימצא את בטחונו הנצחי בהיותו חלק מעם ישראל! יש לציין שלפי זה הסבר רש"י על פי הפשט והסברו על פי הדרש מתאחדים!

אבל יש להעיר שגם דברים אלה אינם נראים מרווחים דיים בהסבר המלה "נס" שבירושלמי. כיון שאף על פי שודאי נכון שיש במחילת העוון **חסד** אלוקי עצום, מפורש ברש"י שדי' נשבע לאבותינו שהוא לא יחליף אותנו, והוא אינו יכול להבדל מאתנו, ואם כן מדוע זה נס? זו התחייבות אלקית בשבועה!

אולי אפשר ליישב את שלושת ההסברים על פי הגירסה הכתובה בתלמוד הירושלמי לפנינו. במקום המלים: "ויודעים בקב"ה **שיעשה להם נס**", שציטט ה"יפה מראה", כתוב: "ויודעין שהקב"ה **עושה להן ניסים**". אפשר להסביר שהכוונה היא שהקב"ה עושה לישראל ניסים באופן כללי, מתוך אהבתו אותנו.

ומתוך אותה אהבה הוא גם ידון אותנו ברחמים, כהסבר הראשון של ה"יפה מראה", ויתן לנו ארכה לחזור בתשובה, כהסבר השני של ה"יפה מראה", ולא יחליף אותנו לעולם באומה אחרת, כפירוש הסבא מקלם.

יש להביא ראיה להסבר זה מגירסת הילקוט שמעוני בדברים (רמז תתכה):
 "בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין, לובש שחורים ומתעטף שחורים, ומגדל זקנו, ואינו חותך צפרניו, לפי שאינו יודע היאך דינו יצא. אבל ישראל אינן כן, אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים, ומגלחין שערם, ומחתכין צפרניהם, ואוכלין ושותין ושמתין בראש השנה, לפי שיודעים שהקב"ה עושה להם ניסים, ומוציא דינם לכף זכות וקורע להם את גזר דינם". כלומר: באופן כללי הקב"ה עושה לנו ניסים, ומתוך כך גם מוציא דיננו לכף זכות, וקורע לנו את גזר דיננו הרע.

סיכום

- הירושלמי אומר שישראל שמחים בראש השנה, מפני שדי' עושה לנו ניסים. המפרשים הסבירו שלושה הסברים:
1. גם העונשים שדי' מעניש אותנו בעולם הזה, הם כדי לכפר לנו על עוונותינו, שנהיה נקיים לעולם הבא ("יפה מראה" בהסבר הראשון).
 2. ד' מאפשר לנו לחזור בתשובה ("יפה מראה" בהסבר השני).
 3. עם ישראל תמיד יתקיים לפני ד' (בעלי המוסר).

סיום: השמחה והיראה בראש השנה

כתב בספר "ירח האיתנים" לרב יצחק אריאלי (עמ' מח): "התקיעה והתרועה הן שתי מהויות שונות. התקיעה כל כולה מעוררת שמחה: 'וביום שמחתכם... ותקעתם' (במדבר י, י). אך לא כן התרועה, שהיא בבחינת 'תִרְעַם בשבט ברזל' (תהלים ב, ט), גנוחי גניח וילולי יליל (ראש השנה לג ע"ב), שבירת הלב. על כן אם תקע תקיעה ותרועה בנשימה אחת לא יצא ("שולחן ערוך" תקצ, ה), שהן תרתי דסתר.

ברם, שני הקולות, התקיעה והתרועה גם יחד הן הבעה של עצם מהותו של ראש השנה, שמצד אחד הוא 'יום חגנו' - יום הכתרת מלכנו, עבודה מאהבה ומשמחה. ומאידך הוא יום הדין, כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון (ראש השנה טז ע"א), אין בו הלל, ואין בו שמחה יתירה, עבודה מיראה, 'בכסה ליום חגנו' - חג מכוסה בדין".

יהי רצון שנזכה גם לשמוח בראש השנה וגם להיות חרדים מהדין, ולקיים את כל המצוות ביראה ובאהבה ובשמחה.